

Kako nevarno je sploh opirati se na posamezne besede, pokažem še na malenkosti, ki pa je jako karakteristična. Gospod kritik ni zadovoljen, da imenujem protestanta Kollárja „svečenika, Priester“. Ako se govori o njegovem duhovniškem¹⁾ poklicu (. . . Kollár als Priester kennen lernen), se pač ne more rabiti izraz „Pastor“. Sicer se je pa gospod kritik še hujše pregrešil, kajti Rusi bi nam povedali, da „svjaščeničke“ imajo samo oni, katoličani pa „kséndze“ (pol. ksiądz); enako se rabita tudi izraza „cerkev“ in „kostěl“. Meni sicer to dokazovanje nikoli ni imponiralo, ali mislim iz drugih razlogov, da nam, kakor še v marsikaterem slučaju, tudi tukaj ni treba „uzmati“ in da lahko ostanemo pri svojem slovenskem „duhovniku“.

Na Dunaju, 23. junija 1897.

Dr. M. Murko.

† O. Evzebij Fermendžin.

(Spisal Iv. St.)

V Našicah, prijaznem slavonskem trgu, je izdihnil 25. rožnika plemenito svojo dušo o. Evzebij Fermendžin, brez dvoma jeden najznamenitejših frančiškanov naše dobe. Pokojni Fermendžin je bil rodom Bolgar iz neznatne bolgarske naselbine na južnem Ogerskem, a po svojem kasnejšem delovanju je pripadal tudi hrvaškemu narodu. Vrlo nadarjen in pobožen mladenič si je izvolil za svoj poklic duhovski stan ter stopil v red sv. Frančiška. Še mladega so postavili radi njegovega obilnega in temeljitega znanja za profesorja mlajšemu naraščaju frančiškanskemu. Kmalu pa so zvedeli o njegovih vrlinah tudi v Rimu, kamor so ga pozvali k središčni upravi frančiškanskega reda. Tukaj so mu izročili vrlo težavno ali častno nalogo: pisati zgodovino celega reda. Prevezel je po odredbi višjih poglavarjev nadaljevanje ogromnega dela „Wadingi Annales“. V tem delu se opisuje delovanje frančiškanskega reda od postanka svojega; a ker je ravno ta red vrlo mnogo uplival na kulturni razvitek vseh narodov evropskih, je to delo prava zakladnica za zgodovinarje. Evzebij Fermendžin se je posvetil tej nalogi z navdušenjem ter dovršil delo do 27. zvezka, ki obsega zgodovino reda do konca XVII. veka. Za XVIII. vek pa bode nadaljevala vsaka provincija to delo zase. Po tem znamenitem zgodovinskem delu je o. Evzebij poznat celemu svetu, koder so raztreseni frančiškanski samostani. In s kakšnim trudom in s kakšno natančnostjo je on sestavljal to delo!

¹⁾ Gospod pisatelj rabi besedo v širšem pomenu; v pravem pomenu pa protestantje nimajo duhovnika in torej tudi Kollár ni bil duhovnik. — Uredn.

Ni se zbal nobenih težav ter je v to svrhu prepotoval večji del Evrope, šel je celo v Egipt, sveto deželo in v neke kraje prednje Azije.

Pri tem velikem podjetju pa skromni Evzebij ni pozabil zbirati in prirejati gradiva za zgodovino južnih Slovanov. Kjerkoli mu je bilo mogoče, bodisi že v vatikanskem ali propagandinem arhivu, bodisi po raznih samostanih južnoslovanskih dežel, povsodi je zbiral podatke za zgodovino svojega naroda. Tako je izšlo delo: „Acta Bulgariae ecclesiastica“ l. 1887. Znano je, kako žalostna usoda je zadela bolgarski narod, ko je koncem XIV. veka padel pod turško gospodstvo. V srednjem veku cvetoča in mogočna Bolgarska, kjer je procvitala slovanska književnost tako sijajno, kakor nikjer drugodi, izginila je skoro do najnovejšega časa. Delo o. Evzebija nam razsvetljuje to temino ter nam podaje za XVI. in XVII. vek precèj podatkov za zgodovino tega naroda. Iz tega razvidimo, kako je bolgarski narod še vedno v živem spominu obdržal bogomilsko vero, in kako so se trudili hrvaški frančiškani, da slednjič izkoreninijo to krivoverstvo izmed bratskega jim naroda. Dohajali pa so hrvaški frančiškani na Bolgarsko iz Dalmacije, posebno iz Dubrovnika, ki je bil ravno v XVI. in XVII. veku samostalna republika. Dubrovčani so živeli s Turki v miru ter razširili svojo trgovino z različnimi pogodbami, ki so jih sklepali s turškimi sultani, po celem balkanskem polotoku. Hrvaški jezik se je takrat širil od Dubrovnika do Carigrada, posebno po Bolgarskem, kjer so hrvaški frančiškani uživali mnogo slobodnin gledé na svoje versko delovanje. Vse to se nam lepo prikazuje v omenjenem delu o. Evzebija.

Zraven podatkov za bolgarsko cerkveno zgodovino je zbiral o. Evzebij tudi gradivo za zgodovino Bosne. L. 1893. je prišlo na svetlo njegovo delo: „Acta Bosnae potissimum ecclesiastica“, ki obsega dobo od 925.—1752. leta. To je popoln zbornik za zgodovino Bosne, kakoršnih nam le preveč manjka tudi za druge jugoslovanske dežele. Iz listin, ki so bile že poprej znane, posnel je bistveni obseg čisto na kratko, samo da ne izostane iz zbornika nobeden podatek iz starejše zgodovine. Največ njegovih novih spominikov pa nam razsvetljuje najtemnejo in najžalostnejšo dobo turške nadmoči. Vse delo je urejeno kritično ter je za vsakega zgodovinarja, ki se bavi s prošlostjo Bosne, neobhodno potreben vir. Izdala pa je to delo kakor tudi delo o Bolgariji jugoslovanska akademija znanostij in umetnostij v Zagrebu v zbirki „Monumenta Slavorum Meridionalium“ in sicer v knjigah XVIII. in XXIII.

Že s temi deli si je pridobil o. Evzebij velik ugled med učenim svetom, in jugoslovanska akademija ga je uvrstila med svoje člene. Skromni učenjak pa je zbiral še na dalje spominike za jugoslovansko zgodovino. V XXII. knjigi „Starin“

je obelodanila jugoslovanska akademija tretje njegovo znamenito delo: „Chronica observantis Bosnae trgeutinae ordinis Francisci Seraphici“. V tem delu je zbral raztresene kronike za bosansko zgodovino ter jih uredil tako, da so dobile vrednost takratnih verodostojnih zapiskov.

Kasneje je priobčil iz rimskih arhivov „Prinos za životopis Gjorgje Križanića, svećenika in kanonika zagrebačke biskupije“ v XVIII. knjigi „Starin“¹⁾; potem „O. Rafael Levaković i Vlasi u Hrvatskoj“ v XX. knjigi „Starin“, ter „Listovi o izdanju glagolskih crkvenih knjiga i o drugih književnih poslovih u Hrvatskoj od g. 1640—1648“ v XXIV. knjigi „Starin“ in „Isprave g. 1579—1690 tičuće se Crngore in stare Srbije“ v XXV. knjigi „Starin“.

Slednjič je pripravil za tisek „Acta Croatica ecclesiastica“. To delo je sprejela jugoslovanska akademija ter je izdá ob svojem času. Tudi te spominike je zbiral o. Evzebij več let ne samo po rimskih arhivih nego tudi po hrvaških frančiškanskih samostanih. Tako je ta neutrudljivi frančiškan položil temelj znanstvenemu proučevanju cerkvene zgodovine na balkanskem polotoku med Bolgariji, Srbi in Hrvati. A ker je cerkvena zgodovina ozko spletena s politično zgodovino teh narodov, bo imel bodoči zgodovinar obilnega gradiva za prvo in drugo. O. Evzebij je napisal tudi več manjših

¹⁾ Obširneje o tem znamenitem Slovanu glej „Letopis Slov. Mat.“ leto 1880, str. 98—121.

razprav po raznih časopisih; ker je bil neizmerno delaven, bili bi dobili od njega še marsikatero delo, da ga nam ni ugrabila smrt tako rano, saj ni še preživel niti krepke moške dobe.

Znameniti hrvaški zgodovinar profesor Tadej Smičiklas piše o tem neumornem trudniku na prosvetnem polju prigodom smrti njegove tako-le:

„A zdaj da se ž njim poslovim! Kako čem vam dokazati, kako velika, krasna, sveta duša je ogrevala one slabe telesne ostanke, ki ležé danes prostrti v frančiškanskem samostanu v Našicah, kjer se predadó jutri materi zemlji? Kako čem vam dokazati, da nisem poznaval blažjega in svetjšega človeka od njega? Kako čem vam predočiti njegovo vroče domoljubno srce, ki je tako toplo čutilo za vse prilike in neprilike hrvaškega naroda in ostalih Slovanov? Kako ni v Rimu zamenaril nobene prilike, da kot ugleden človek v samem Vatikanu pové svoje blago in odkritosrčno besedo — in poslušali so to besedo ponižnega frančiškana večkrat! In kako navdušeno je pisal še pred nedavnim za reformo hrvaškega sv. Jerolima v Rimu!

Zlati oče Evzebij! Lahko bi bila tebi mila naša hrvaška zemlja. Neumrti spominik si zapustil po svojih delih v svojem redu, v svetu in v svojem narodu. Slava tebi!“

Temu presrčnemu slovesu se pridružujemo tudi Slovenci ter kličemo: Slava tebi, prezaslužni oče Evzebij! Slava!

Razne stvari.

Glagolica na Slovenskem.

V „Dom in svet“-u m. l. str. 608 in 640 sem objavil zanimivo dejstvo, da je v selskem župnem arhivu nekaj glagolskih ostalin. Odtlej sem našel v dveh starodavnih dolenskih župnijah prav tako kakor pri selški glagolske pergamene na platnicah župnih matic.

Šentruperški arhiv ima knjigo z napisom „cathalogus contractuum matrimonialium huc scribi coeptus 1664“, vezano v glagolski rokopis, odlomek iz mašnih bukev.

V trebanjskem arhivu so pa tako vezane tri knjige:

1. Krstne bukve 1674—1692.

2. Liber confraternitatis si Joannis Bapt. In Breisa. In quo continentur debita eiusdem ecclesiae una cum animalibus etc. Vzglede: „Ne posla bo Bog sna svojego v miru da sudiš miru na da

spasetš se miru o nemu“; te besede so vzete iz Jan. 3, 17.

3. Krstne bukve 1660—1674. Platnice so tudi odlomek starega misala; na njih se nahajajo: Misa sgo avgustina za žive i mrtve. Misa proti poganom. Miza za plavajušči v krabli itd.

Jezikovno nimajo ti rokopisi posebne vrednosti. Zanimivo je, da knjige, katerim služijo za platnice, izvirajo do pičice iz iste dobe kakor selške. Vezava je ista. Zato je morda opravičen sklep, da je napravljena doma. Duhovniki so najbrž sami vezali knjige; preprosti način ne kaže tolike ročnosti, da bi bilo treba misliti na bukvoveza. Stare glagolske obredne knjige, ki jih niso več rabili, so raztrgali in uporabljali za platnice.

Svojemu kratkemu poročilu dodajem zopetno prošnjo, naj bi se povsod preiskavali župni arhivi v tej stvari, in kar se najde, naj se objavi, da bo čim najpreje možno znanstveno razbrati vso stvarino in določiti, v koliko smao bili Slovenci deležni dedščine sv. Cirila in Metoda. *Sovran.*